

AGRO-TOURISM POTENTIAL IN BİLECİK PROVINCE

Bilecik İlinin Agro-Turizm Potansiyeli

Taner KILIÇ⁵⁰

Zafer BAŞKAYA⁵¹

Özet

Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de turizm sektörü hızlı bir şekilde büyümekte ve çeşitlenmektedir. Turizmin kitlesel bir olgu haline gelmesi, tepkisel olarak alternatif turizm türlerinin ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir. Alternatif turizm türleri içerisinde değerlendirilen agro-turizm, kırsal nüfusun giderek azaldığı gelişmekte olan ülkelerde, kır nüfusunu koruyabilecek önemli bir alternatif olarak değerlendirilmektedir. Kırsal nüfusu hızla azalan Bilecik'te, agro-turizm geliştirilebilir; kırsal kalkınmaya destek sağlayarak, önemli bir istihdam alanı olacak ve yöre halkının ekonomisine büyük katkılar sağlayacaktır. Bilecik'in, İstanbul, Kocaeli, Bursa, Sakarya ve Eskişehir gibi büyük şehirlere yakın olması önemli bir avantaj olarak görünmektedir. Farklı iklim özelliklerinin hakim olduğu, dört farklı coğrafi bölgede toprakları bulunan Bilecik'te, tarımsal ürün çeşitliliği de fazladır. Tarım ürünlerinin yanı sıra; Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından koruma altına alınan geleneksel Osmaneli evleri, Söğüt İlçesindeki Ertuğrul Gazi Türbesi, Pazaryeri İlçesinin Kınık Köyü'nde geleneksel çömlek yapımı, agro-turizm bakımından önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Çalışmada Agro-turizm ile ilgili yapılması planlanan yatırımlara, karar alma aşamasında yardımcı olması amacıyla SWOT analizi yapılmıştır. Agro-turizm faaliyetleri bakımından başlangıç aşamasında olan Bilecik, bu turizm çeşidinin geliştirilmesi bakımından elverişli şartlara sahiptir. Agro-turizm alanında faaliyet gösteren tek çiftlik olan Zeytinliboğaz bu duruma iyi bir örnektir. Sonuç olarak Bilecik, agro-turizm faaliyetleri açısından; tarım festivalleri, hidrellez, Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt şenlikleri, sahip olduğu tarihi ve kültürel miras, Harmankaya Kanyonu, kendin topla faaliyetleri ve çiftlik aktiviteleri bakımından önemli bir potansiyele sahip bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Agro-turizm, Alternatif Turizm, Kırsal Kalkınma, Zeytinliboğaz Çiftliği, Bilecik

Abstract

The tourism sector in Turkey is rapidly growing and diversifying as well as in the world. The fact that tourism has become a massive phenomenon has led to emergence of alternative tourism types reactively. Agro-tourism as a type of alternative tourism is considered as an important alternative that can maintain rural population in developing countries where rural population gets smaller. Bilecik province is not an exception which loses rural population rapidly. It is thought that if agro-tourism is developed, it will extend support to rural development creating a significant area of employment and will make great contribution the income of the local people. The location of Bilecik is close to major cities such as Istanbul, Kocaeli, Bursa, Sakarya and Eskişehir seems to be a considerable advantage. The province is situated at intersection of four different geographical regions with different climatic characteristics, and thus offers a wide variety of agricultural product. Besides agricultural products; traditional Ottoman houses preserved by Ministry of Culture and Tourism, Ertugrul Ghazi Tomb in Söğüt district, and traditional pot making in Kınık Village around the district of Pazaryeri bear an important potential of agro-tourism. In the study, SWOT analysis was done to help the investment planned for agro-tourism at decision-making phase. Bilecik has favourable conditions for development of this particular tourism although it is in the initial stages of agro-tourism activities. Zeytinliboğaz can stand as a good example of agro-tourism as the only farm. As a result, Bilecik reserves rich potentials of agro-tourism considering the agricultural festivals, Hidrellez, The Commemorating Ertugrul Ghazi and Söğüt Festivities, its historical and cultural heritage, Harmankaya Canyon, self-picking activities, and farm activities.

Keywords: Agro-tourism, Alternative Tourism, Rural Development, Zeytinliboğaz Farm, Bilecik

---

⁵⁰ **Correspondence to:** Assist. Prof., Bilecik Şey Edebali University, Faculty of Sciences and Arts, Department of Geography, second floor, Room Number: 206, Gülümbe Campus, 11230, Bilecik, TURKEY., taner.kilic@bilecik.edu.tr

⁵¹ Assist. Prof., Bilecik Şey Edebali University, Faculty of Sciences and Arts, Department of Geography, second floor, Room Number: 207, Gülümbe Campus, 11230, Bilecik, TURKEY., zafer.baskaya@bilecik.edu.tr

GİRİŞ

Büyümeye ve çeşitlenmeye devam eden turizm sektörü, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, dünya ölçeğinde en büyük ekonomik sektörlerinden biri haline gelmiştir. 1950 yılında dünyada toplam turist miktarı 25 milyon iken, 1980 yılında 278 milyona, 2000 yılında 674 milyona ve 2016 yılında ise 1.235 milyona ulaşmıştır. 2030'da ise 1,8 milyara ulaşması beklenmektedir. Turist sayısının artışına paralel olarak, turizm gelirleri de artmış; 1950'de 2 milyar dolar olan turizm geliri, 1980'de 104 milyar dolara, 2000'de 495 milyar dolara ve 2016'da 1 trilyon 220 milyar dolara yükselmiştir (UNWTO, 2017: 2). Hızla büyüyen turizm sektörü, ziyaretçilerin talepleri doğrultusunda, turizm destinasyonlarını çeşitlendirerek zenginleştirmektedir.

Türkiye, turizm faaliyetleri için zengin doğal ve beşeri çekiciliklere sahiptir. Kısa mesafede değişen iklim ve topografya, deniz turizmine uygun kıyılar, zengin tarihi ve kültürel miras bu çekiciliklerin en başta gelenleridir. Türkiye, 2015 yılında 39,5 milyon olan turist sayısı ile dünyada ilk 10'da yer almaktadır. 2016 yılında ise 17. sıraya düşmüştür (UNWTO, 2017: 6). Turist sayısı ise 25,3 milyona gerilemiştir (www.dunya.com). Turist sayısındaki bu azalmada; Türkiye'nin sınır komşuları olan, Suriye ve Irak'ta yaşanan savaşlar, Rusya ile yaşanan uçak krizi ve 2016 yılındaki askeri darbe girişimi sonucunda turistlerin güvenlik kaygısı duyması etkili olmuştur. 2017'de ise turist sayısı tekrar artarak 39,9 milyona ulaşmıştır. Böylece en çok ziyaretçi çeken ilk on ülke arasındaki yerini tekrar almıştır (www.turizmdatabank.com).

Dünyada ve Türkiye'de turizme katılan insan sayısının giderek artması bazı problemlerin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Turizm isteklerinin çeşitlenmesi ve yaşanan bazı sıkıntılar, turistlerin, turizm faaliyetlerine daha bilinçli katılmalarını sağlamıştır (Civelek ve diğ., 2013a: 2). Turizm, ekonomi, toplum ve doğa ile ilişkili bir aktivitedir. Alternatif turizm aktiviteleri kaliteli turistik ürünler arayan turistlere kırsal yaşam tarzı ve doğa deneyimleri sunmayı hedeflemektedir. Kırsal turizm ve özellikle agro-turizm böyle bir alternatif olabilmektedir (Aikaterini, Ioannis ve Thanasis: 2001: 10).

Gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmında kır nüfusunun gittikçe azaldığı, tarımsal verimin büyük ölçüde düştüğü görülmektedir. Bu durum kırsalda yaşayanların ekonomik gelirlerini düşürmekte, hatalı arazi kullanımı ile orman alanları azalmakta, erozyon ve verim düşüklükleri gibi problemleri ortaya çıkmaktadır (Gökçalp ve Yazgan, 2013: 26). Tüm bu etkenler kırsal kesimden göçlere sebep olmaktadır. Benzer bir durum Bilecik ili için de geçerlidir. Nitekim Bilecik'te 1960 yılında % 78,78 olan kır nüfusu oranı (DİE, 1963: 19), 1990'da % 48,51'e (DİE, 1990: 8) ve 2017 yılında ise % 19,14'e gerilemiştir (https://biruni.tuik.gov.tr/).

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın amacı, Bilecik İlinin agro-turizm potansiyelini değerlendirmektedir. Agro-turizm, bu çalışmada kırsal nüfusu hızla azalan Bilecik'in, kır nüfusunu koruyabilecek önemli bir alternatif olarak önerilmektedir. Agro-turizm geliştirilebilir; kırsal kalkınmaya destek sağlayarak, önemli bir istihdam alanı olacak ve yöre halkının ekonomisine önemli katkılar sağlayacaktır. Bu sayede hem tarım hem de turizm faaliyetleri gelişecek ve yöre halkı için alternatif bir gelir kaynağı olacaktır. Bilecik'in, Bursa, Eskişehir, Sakarya, Kocaeli ve İstanbul gibi büyük şehirlere yakın olması, bu faaliyetlerin geliştirilebilmesi ve talep sağlanması için önemli bir avantaj sağlamaktadır. Agro-turizm ekonomik yararlarının yanı sıra, yöre halkının sosyal ve kültürel değerlerine saygılı ve çevresel olarak da sürdürülebilir bir turizm çeşidi olması bakımından, Bilecik'te kırsal alanlarda yaşayanlar için kabul edilebilirliği yüksek bir turizm çeşididir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLILIKLARI

Yapılan bu çalışma ile kırsal turizm içerisinde ele alınan agro-turizm faaliyetleri, Bilecik İli genelinde değerlendirilerek, öncelikle ilin agro-turizm potansiyeli ortaya konulmuştur. Daha sonra Bilecik'te agro-turizm ile ilgili faaliyet gösteren tek çiftlik olan; Zeytinliboğaz Çiftliği işletmecisi Selçuk Şahin ile daha sistematik olması bakımından 19 Şubat 2018 tarihinde nitel bir araştırma yöntemi olan yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Görüşme kapsamında; çiftliğin kuruluş amacı, faaliyet gösterdiği dönemler, istihdam olanakları, üretilen ürünler, sürdürülebilirlik doğrultusunda yapılanlar, turizme bakış açısı, yapılan faaliyetin yöreye etkileri, yapılabilecek iyileştirmeler, yöre halkı ile olan ilişkiler, yapılan faaliyetleri olumsuz etkileyen faktörler ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Zeytinliboğaz Çiftliği, TaTuTa Projesi içerisinde yer alan bir çiftliktir. TaTuTa, "Buğday Derneği tarafından yürütülen "Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası" projesinin kısa adıdır. TaTuTa projesinin ana amacı; Türkiye'de ekolojik tarımla geçinen çiftçi ailelerine mali, gönüllü işgücü ve/veya bilgi desteği sağlayarak ekolojik tarımı teşvik etmek ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır" (www.tatuta.org/). Araştırmanın başlıca sınırlılığı ise Bilecik İlinde agro-turizm kapsamında faaliyet gösteren tek bir işletmenin olmasıdır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Doğal çevre ile ilişkisi yüksek olan, işlevsel bakımdan gelişmemiş, sade ve küçük yerleşmelere, kır yerleşmeleri denilmektedir. Kır yerleşmeleri doğal ortamın baskın gücüne karşı çekinik kalan yerleşmelerdir (Özçağlar, 2015: 119). Kır yerleşmelerinde doğal ortamın etkileri baskın olduğundan şehirlerde yaşayanların doğayla bütünleşme isteği onları kırsal alanlara yönlentmektedir. Bu durum kırsal turizm faaliyetlerinin önem kazanmasına sebep olmaktadır. Kırsal turizm; doğal ortam, geleneksel tarım ve kırsal kültür ile iç içe geçmiş, başka turizm türleri ile kolay bütünleşebilen bir turizm türüdür. Kırsal turizmin temel amacı, kırsal mekanlarda konaklayarak, kırsal kültürü tanıyıp özümseyerek bir tatil geçirmektir. Kırsal turizm, çiftlik, eko, köy ve tarımsal turizmi kapsayan çatı bir kavramdır (Soykan, 2003: 2). Küçükaltan kırsal turizmi; "insanların devamlı ikamet ettikleri yerler dışındaki kırsal yörelere ziyaretleri, buralarda tarım üreticilerinin ürettikleri mal ve hizmetleri, yörenin doğal dokusuna uygun mekanlarda talep ederek ve yörede para artırma arzularını minimize ederek geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünü" olarak tanımlamıştır (Küçükaltan, 2002: 151).

Kırsal turizm kavramı, kırsalda geniş bir yelpazede yapılan etkinlikleri ele alacak şekilde geniş bir anlamda kullanılırken, agro-turizm çiftlik ve çiftçiye dayanan bir turizm faaliyeti olarak ele alınmaktadır (Kosmaczewska, 2008: 4). Tarımsal alanların, tarım ürünleri elde etme dışında agro-turizm faaliyetleri ile çeşitlendirilmesi, dezavantajlı kırsal bölgelerde kırsal planlama ve kırsal sürdürülebilirlik için bir alternatif oluşturabilir (Faganel, 2011: 56). Agro-turizm; şehirlerin yoğun ve yorucu ortamından kaçarak, köy hayatını yaşamak isteyenlerin, kırsal konutlarda konaklayarak, çapa yapmak, süt sağmak vb gibi köy işlerini yapması ve köy yaşamına katılmasıdır. Bunun karşılığında ayrıca bir ücret ödemektedir. Bundan dolayı yapılan tüm bu faaliyetler agro-turizm olarak adlandırılmaktadır (Gökalp ve Yazgan, 2013: 27). Kırsal destinasyonlarda sunulan çekicilikler, burada yaşayanların gelir düzeylerini yükseltiyorsa agro-turizm bölgesel gelişime de katkıda bulunacaktır. Yerel halk agro-turizme bağlı olarak, ziyaretçilere kırsal mekanlarda turistik hizmet kullanma olanağı sağlamaktadır. Yerel halkın kendi yaşadıkları kırsal mekanları turizm amaçlı kullanabilmesi çok daha yüksek gelir elde etmelerine sebep olmaktadır (Çıkin, Çeken, Uçar: 2009: 5). Agro-turizm faaliyetlerine katılan ziyaretçiler çevreye ve geleneklere saygı gösterirken, bölgedeki kültürel peyzaj, yerel ürünler, geleneksel mutfak ve insanların günlük yaşamının yanı sıra yörenin kültürel unsurları ve otantik özellikleri ile de tanışmaktadır (Faganel, 2011: 55). Kısaca agro-turizm kırsal kültürden faydalanan bir turizm çeşididir. Bilgi iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi, alt yapı olanaklarının iyileşmesi, serbest zaman harcama kalıplarındaki değişimler ve şehir stresinden uzaklaşma ihtiyacı agro-turizm endüstrisinin gelişimini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Dinçer ve Emiroğlu, 2017: 2).

Son yıllarda agro-turizm konusunda hem dünyada hem de Türkiye'de farklı bilim disiplinleri tarafından yapılan çalışmalar artmıştır. İlgili çalışmalar Özşahin ve Kaymaz tarafından ana başlıklar olarak gruplandırılarak özetlenmiştir (Özşahin ve Kaymaz, 2014: 243). Aşağıda verilen şekil bu durumu açıkça ortaya koymaktadır (Şekil 1).

Şekil 1: Agro-turizmin Multidisipliner Karakteri

Kaynak: Sznajder, Lucyna ve Scrimgeour, 2009: 8

Turizm, "bir mekan bilimi" olan coğrafyanın inceleme alanı içinde kalır (Özgüç, 2003: 18). Çünkü turizm faaliyetleri, mekan özellikleri ile doğrudan ilişkilidir. Agro-turizm faaliyetleri bir talep sonucunda meydana geldiğinden; arzın zaman içerisinde oluşan mekansal özellikleri ve bu tür faaliyetlerin sebep olduğu mekansal ve kültürel değişimler coğrafya disiplininin araştırma alanı içerisinde yer almaktadır. Coğrafya turizmin planlanmasına yardımcı olması bakımından da önemlidir. Turistik yörelerin belirlenmesinde, öncelikli alanların seçiminde ve turizm türlerinin planlanmasında turizm coğrafyasından yararlanılmaktadır (Soykan, 2000: 43).

Kırsal turizm çatısı altında ele alınan agro-turizm, kırsal düzenin sürdürülebilirliğinin sağlanması bakımından da önemlidir. (Civelek, Dalgin, Çeken, 2013b: 23). Kırsal alanlar ekonomik faaliyetlerin çeşitliliği bakımından dezavantajlı alanlar

olduğundan, kırsal yerleşmeler de dezavantajlı hale gelmektedir. Kırsal alanlarda kaynaklar sınırlı olduğundan sürdürülebilir kalkınma kavramı ön plana çıkmaktadır. Kalkınmanın başlıca amacı, insanlığın ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanmasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde çok sayıda insanın yiyecek, giyecek, barınak ve iş bulma gibi temel insani ihtiyaçları karşılanamamaktadır. Bunun yanı sıra bu ülkelerde yaşayan insanların daha iyi bir hayat kalitesi umudu konusunda haklı beklentileri de vardır. Yoksulluğun ve eşitsizliğin hakim olduğu bir dünyada daima ekolojik, ekonomik vb krizler ortaya çıkacaktır (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1987: 71-72). Sürdürülebilir kalkınmanın başlıca amacı, insanlığın günümüz ihtiyaç ve beklentilerini, gelecek nesillerin ihtiyaç ve beklentilerinden taviz vermeden karşılamının çarelerini bulmaktır (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1987: 67). Sürdürülebilir kalkınma ile hedeflenen insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak ve daha iyi bir yaşam beklentilerini gerçekleştirme konusunda fırsat eşitliği sağlamaktır (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1987: 31). Sürdürülebilir kalkınma sosyo-ekonomik, kültürel ve çevresel hedefleri içeren bir kavramdır. 1992'de Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde toplanan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED) Rio deklarasyonunu yayınlamıştır. Rio Deklarasyonu ile sosyal ve ekonomik kalkınmanın çevresel boyutu da içermesi gerektiği kabul görmüştür. Rio Deklarasyonu'nda sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınma başlığı altında; kırsal kesimdeki fakir nüfusu düşük verimli arazileri kullanmaktan vazgeçirmek için, dokuma endüstrisi, yaban hayattan faydalanma, balıkçılık, köye dayalı hafif sanayiler ve turizm gibi tarım dışı istihdam alanlarının geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Keating, 1995: 62). Agro-turizm, ülkemizde kırsal kalkınmaya gerçekleştirmek, kentlere doğru olan göçleri yavaşlatmak ve sürdürülebilir bir kırsal yaşamın devamını sağlamak bakımından önemli bir potansiyeli barındırmaktadır.

BİLECİK İLİNİN AGROTURİZM POTANSİYELİ

Bilecik ili, Marmara Bölgesi'nin güneydoğu kesiminde; Marmara, Karadeniz, İç Anadolu ve Ege Bölgelerinin kesiştiği bir alan üzerinde yer almaktadır. Bu özelliği ile Türkiye'de dört bölgede toprakları olan tek il durumundadır. Doğuda Bolu ve Eskişehir, batıda Bursa, güneyde Kütahya, kuzeyde ise Sakarya illeri ile çevrilidir (Şekil 2).

Şekil 2: Bilecik İli Lokasyon Haritası

Bilecik İli topraklarının dört bölgeye dağılmış olması ilin kuzeyi ile güneyi, doğusu ile batısı arasında iklim farklılığı ve çeşitliliğinin oluşmasına neden olmuştur. Bu özelliği tarımsal ürünlerin çeşitliliğine de katkı sağlamaktadır. Nitekim, ilin güneyinde karasallık etkisinden dolayı yetişmeyen zeytin, kuzeydeki Osmaneli ilçesi çevresinde yetişebilmekte hatta tarım arazileri dışında, yabancı zeytin olarak (delice) çalı karakterinde görülmektedir. Bu durum ilin özellikle İznik Depresyonu'na yakın Osmaneli topraklarında açıkça gözlenmektedir. Osmaneli ilçesinde yerel halkın bir kısmı zeytinyağı üretimi de yapmaktadır. Ayrıca Osmaneli ilçesinin İznik Depresyonu'nda kalan kesimlerinde şeftali üretiminin fazla olduğu görülmektedir. Bu durum şeftaliden reçel ve marmelat gibi ürünlerin elde edilmesi için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Nitekim, 2017 yılında Bilecik ilinde 20.938 dekar alanda 23.524 ton olarak gerçekleştirilen şeftali

üretimini; 20.087 dekar alanda (%95,9'u) 22.536 tonu (%95,8'i) Osmaneli ilçesinde gerçekleştirilmiştir (<https://biruni.tuik.gov.tr/>). Bu da Osmaneli ilçesinde şeftali tarımı ve üretimini önemli bir yer teşkil ettiğini göstermektedir. İl genelinde 2017 yılında 5.057 dekar alanda, 6.683 ton üretimi gerçekleştirilen ayvanın 4.300 dekar alanda (%85,0'i) 5.788 ton üretimi (%86,6'sı) Osmaneli ilçesinde gerçekleştirilmiştir (<https://biruni.tuik.gov.tr/>). Osmaneli ilçesinde Selçik köyü ayva üretimiyle meşhurdur. Ayvadan reçel, marmelat ve lokum gibi çeşitli ürünler elde edilmektedir. Gerek Ayva tarımını gerekse Bilecik İli karpuz üretiminin (2017 yılı 23.524 ton) %95,8'ini oluşturan (2017 yılı 22.526 ton) Osmaneli'de Alaca Karpuz tarımını ziyaretçilere bizzat uygulatarak agro-turizm potansiyeli ortaya çıkarılabilir. Aynı zamanda Selçik köyü Osmaneli ilçe merkezine yakın olmasından dolayı, Osmaneli ilçe merkezinde bulunan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından koruma altına alınan, geleneksel Osmaneli evleri gezilebilir ya da Selçik köyü sınırları içerisinde bulunan ve köy merkezine oldukça yakın olan Osmaneli içmeleri tesisleri ziyaret edilebilir. Bunun yanı sıra Osmaneli ilçesinde halen devam eden ve Osmaneli Belediyesi'nin de desteklediği trekking turlarına ve köy ziyaretlerine bu ziyaretçiler de dahil edilebilir.

Gölpazarı Ovası ve çevresinde, kiraz ve vişne yetiştiriciliği yaygın olarak yapılmaktadır. Nitekim, Osmaneli'de üretilen karpuzun tanıtımına katkı sağlama amacıyla geçmiş yıllarda birkaç defa Osmaneli Belediyesi tarafından Osmaneli Alaca Karpuz Festivali gerçekleştirildiği gibi Gölpazarı çevresinde kirazın fazla üretilmesi ve tanıtımına katkı sağlaması amacıyla Gölpazarı Belediyesi tarafında geçmiş yıllarda birkaç kez kiraz festivali düzenlenmiştir. 2017 yılında Bilecik ilinde 24.634 dekar alanda yapılan kiraz tarımının 9.800 dekarı Gölpazarı ilçesinde gerçekleştirilmiştir (<https://biruni.tuik.gov.tr/>). Bu ilçeden büyük bir miktarı İstanbul gibi büyük şehirlere satılan kiraz ve vişne, yerel halk tarafından da meyve suyu, reçel ve komposto yapımında kullanılmaktadır. Fakat, kiraz ve vişne tarımı ve bunlardan elde edilen ürünler agro-turizm ve pazarlama potansiyeli olarak kullanılmamaktadır. Bu potansiyel gün yüzüne çıkartılması çiftçinin hem bu ürünlerden para kazanmasını hem de ilin agro-turizm potansiyeli için önemli bir avantaj sağlayacaktır. Söğüt ilçesinde üretilen kirazın bir kısmından ise, genellikle Ertuğrul Gazi Türbesi'ne gelen ziyaretçilere yönelik olarak, kendin topla aktiviteleri şeklinde yararlanılmaktadır.

Türkiye şerbetçiotu üretiminin tamamı Bilecik İlinin Pazaryeri ve Merkez ilçelerine bağlı köylerden elde etmektedir. İlde 2017 yılında, 3.300 dekar alanda şerbetçiotu tarımı gerçekleştirilmiştir. Şerbetçiotu üretiminin %90'ı Pazaryeri ilçesinde gerçekleştirilmiş olup 3.000 dekar alanda üretim yapılmış; geri kalan 300 dekarı ise Merkez ilçeye bağlı köylerde gerçekleştirilmiştir (<https://biruni.tuik.gov.tr/>). Bilecik ilinde şerbetçi otu tarımı ve üretimi hem kırsal hayatın çekiciliği ve hem de bu ürünü merak eden kişiler için önemli bir agro-turizm çekiciliği oluşturabilir. Şerbetçi otu dikiminden ürün sağlanması aşamalarına kadar, tarımıyla ilgili agro-turizm potansiyelini ortaya çıkarmak ve kırsal hayatın çekiciliğini ortaya koymak amacıyla ziyaretçilere tarımsal uygulamalar gösterilebilir. Aynı zamanda Pazaryeri İlçesi'nin, Kınık Köyü'nde geleneksel çömlek yapımı ve ürünlerin yapıldığı atölyeler ile köy mimarisi önemli bir kırsal turizm potansiyeli oluşturmaktadır (Fotoğraf 1). Şerbetçiotu tarımı için gelen ziyaretçilerin buraları da gezip görmesi önemli bir avantaj oluşturabilir.

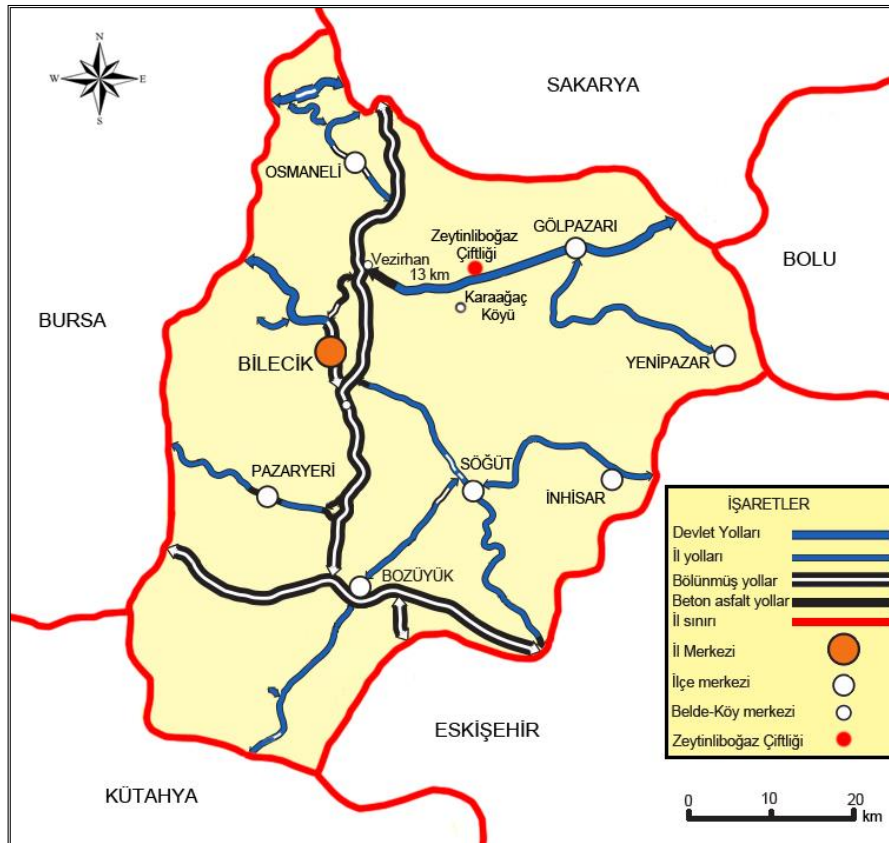
Fotoğraf 1: Kınık Köyü'nden Çömlekçi Ustası Osman Menteş ve Ürettiği Bazı Ürünler (**Kaynak:** Osman Menteş Arşivi).

Doğal özelliklerini, geleneksel köy mimarisini ve köy kültürünü koruyan Bilecik ilinin İstanbul (201 km), Bursa (97 km), Sakarya (105 km) ve Eskişehir (85 km) gibi şehirlere yakınlığı, agro-turizm çekiciliğinde önemli bir avantajdır. Ancak yöre çiftçisi bu potansiyeli değerlendirememektedir. Büyük şehirlere kırsal hayatı merak eden ve şehir hayatından bunalan

kişiler, yaşadıkları yerlere yakın kısa süreli kalabilecekleri ve kırsal hayatı keşfedecekleri yerler aramaktadır. Bu kişiler için Bilecik, önemli bir agro-turizm potansiyeli barındırmaktadır. Bu potansiyeli harekete geçirmek için kırsal alanlarda yaşayanlara yönelik bilinçlendirme çalışmaları ve eğitimler yapılmalıdır. Daha sonraki aşama ise yörenin tanıtım ve reklam çalışmaları olmalıdır.

Araştırma kapsamında Bilecik İli Gölpazarı İlçesinde, agro-turizm alanında faaliyet gösteren tek çiftlik olan Zeytinliboğaz Çiftliğinde, işletmeci Selçuk Şahin (41 yaş) ile bir görüşme yapılmıştır. Gölpazarlı olan Selçuk Şahin, üniversite mezunudur. Mesleği sorulduğunda çiftçi-pazarlamacı olarak cevaplamaktadır. 2008 yılında çiftliği satın alan Selçuk Şahin, 2015 yılından bu yana faal olarak bu işi yapmaktadır (Fotoğraf 2).

Zeytinliboğaz Çiftliği Bilecik-İstanbul yolu, Vezirhan yol ayrımından 13 km uzaklıkta, Gölpazarı ilçe yolu üzerinde, yolun hemen kıyısında, Karaağaç köyü sınırları içerisinde yer alan bir yerleşmedir (Fotoğraf 3). Bu durum ulaşım açısından önemli avantajlar sağlamaktadır. İstanbul'a ve İzmit'e özel araç ile iki üç saat, Bursa, Sakarya ve Eskişehir'e birer saat uzaklıktadır.

Şekil 3: Zeytinliboğaz Çiftliği Lokasyon Haritası

İşletmeci Şelçuk Şahin'e Zeytinliboğaz Çiftliği'nin kuruluş amacı sorulduğunda; geleneksel tarım ile permakültürü birleştirerek temiz gıda elde etmek olduğunu belirtmiştir. Çiftlik faaliyetleri permakültür ilkelerine göre yürütülmektedir. Permakültürde amaç "kendi ihtiyaçlarını karşılayan, çevresini sömürmeyen veya kirletmeyen, dolayısıyla uzun vadede sürdürülebilir, ekolojik olarak sağlıklı ve ekonomik olarak uygulanabilir sistemler yaratmaktır. Permakültür mümkün olan en küçük alanı kullanarak şehir ve köyler için yaşamı destekleyen bir sistem oluşturmak amacıyla, arazinin ve yapıların karakteristiğini bitki ve hayvanların doğal özellikleri ile bir araya getirilmesidir. Permakültür doğal sistemlerin gözlemine, geleneksel tarım sistemlerinin içerdiği erdeme ve modern, bilimsel, teknolojik bilgiye dayalıdır" (Mollison, 2017: 9). Bütün yıl faaliyet gösteren çiftliğin ziyaretçileri ağırlıklı olarak yabancılar olmaktadır (Fotoğraf 4). Üretim aile işletmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Ancak yapılan faaliyetlerin yoğun olduğu dönemlerde çevre köylerden gelen birkaç tane gündelik tarım işçisi de çalıştırılmaktadır.

Çiftlikte elde edilen başlıca ürünler; zeytin, zeytinyağı, sabun, böğürtlen reçeli, dut pekmezi, domates salçası, biber salçası, kabak, mısır, sarımsak, kiraz, vişne, elma, ceviz gibi ürünler ile vişne, kızılcık, ceviz, kiraz ve elma sirkeleridir (Fotoğraf 5). Üretilen bu ürünler başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlere pazarlanmaktadır. Ekolojik üretim koşullarına uygun üretim yapan çiftlikte, bazı köylülerden satın alınan ürünler de pazarlanmaktadır. Çiftlikte, çeşitli tavuk cinsleri, ördek gibi kümes hayvanlarının yanı sıra; koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanlar da beslenmektedir.

Fotoğraf 2: Zeytinliboğaz Çiftliği İşletmecisi Selçuk Şahin

Fotoğraf 3: Bilecik-Gölpazarı Yolu Üzerinde Bulunan Zeytinliboğaz Çiftliği

Fotoğraf 4: Çiftlikte Konaklayan Yabancı Ziyaretçiler

Fotoğraf 5: Çiftlikten Elde Edilen Bazı Ürünler

Sürdürülebilirlik doğrultusunda permakültürün prensiplerine uygun çalışmalar yapılmaktadır. Buna bağlı olarak dışarıdan mümkün olduğu kadar az malzeme alınmakta, ihtiyaçlarını daha çok kendileri karşılamaya çalışmaktadır. Üretimde yerli tohumlar ya da yöreye en uygun tohum ve fidanlar tercih edilmektedir.

Zeytinliboğaz çiftliği sahibi Selçuk Şahin, doğaya ve kültüre önem veren agro-turizme olumlu yaklaşmaktadır. Gölpazarı İlçesi'nde bulunan köylerde, her köyde bir evin turizme uygun hale getirilerek köy pansiyonculuğu yapmak istedikleri bir projeden bahsetmiştir. Bu sayede çiftçinin elindeki imkanlar kullanılarak, yöresel ürünlerin daha fazla ön plana çıkarılacağını düşünmektedir. Agro-turizmin kırsal ekonominin canlandırılması, kırdan kente olan göçün yavaşlatılması ve çiftçi nüfusun belirli ölçüde gençleşmesi gibi hususlarda önemli rol oynayacağını ifade etmektedir. Ayrıca kendi elektriklerini üretme ile ilgili güneş panelleri üzerinde çalışmaları devam ettiğini vurgulamıştır.

Bilecik İli'nin agro-turizm potansiyelini ve çevresi ile olan ilişkilerini ortaya koymak amacıyla SWOT analizi de yapılmıştır. SWOT analizi, agro-turizm ile ilgili yapılması planlanan yatırımlara, karar alma aşamasında yardımcı olacaktır (Tablo 1).

Tablo 1: Agro-turizm Potansiyeli Bakımından Bilecik İlinin SWOT Analizi

Güçlü Yanları	Zayıf Yanları
<ul style="list-style-type: none"> Osmanlı Devleti'nin kuruluş yeri olması Güvenli olması Geleneksel köy kültürünü koruması Kırsalda geleneksel sivil mimarinin korunuyor olması El yapımı ürünlerin varlığı (çömlek) Doğal özelliklerini koruması Kırsal alanların organik tarım için elverişli olması İstanbul, Sakarya, Kocaeli, Bursa ve Eskişehir gibi büyükşehirlerin yakınında yer alması Ulaşım kolaylığı Farklı iklim tiplerine bağlı biyolojik çeşitliliğindeki zenginlik ve biyolojik çeşitlilik 	<ul style="list-style-type: none"> İşletme sayısının azlığı Yabancı dil bilen kalifiye eleman yetersizliği Eğitim yetersizliği Konaklama imkanlarının az olması Tanıtım ve pazarlamanın yetersizliği Devlet desteğinin olmaması Yerel yönetimlerin ilgisizliği
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Örf, adet, gelenek ve göreneklerin korunması Tarımsal üretimin artması Gelir düzeyinin artması Kırsal turizme olan talebin artması Tarım Bakanlığı'nın uyguladığı projelerin varlığı Yöre halkının turizme bakış açısının olumlu olması Çevre bilincinin artması Yeni yatırım alanları ortaya çıkarması Özellikle kadın istihdamında artışa sebep olması 	<ul style="list-style-type: none"> Planlama eksikleri Farkındalık olmayışı Kırsal alanlardan kentlere olan göç sonucunda, genç çiftçi nüfusunun az olması

SONUÇ VE ÖNERİLER

Agro-turizmin başlangıç aşamasında olan Bilecik, bu turizm çeşidinin geliştirilmesi için elverişli şartlara sahiptir. Kitle turizmine kıyasla çevreye ve yerel halkın kültürüne daha saygılı olan agro-turizm faaliyetlerinin, Bilecik'in kırsal alanlarında başarılı olma ihtimali yüksek görünmektedir. Bilecik'te yapılan en önemli agro-turizm faaliyeti, Zeytinliboğaz Çiftliği'nde gerçekleştirilmektedir. Zeytinliboğaz Çiftliği çevresinde yaşayan yöre halkı ile gerçekleştirdiğimiz görüşmelerde, büyük bir kısmının, çiftlikte gerçekleştirilen agro-turizm faaliyetlerinden haberdar olmadıkları görülmüştür.

Bilecik ilinde agro-turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi; kırsal alanlarda ekonomiyi çeşitlendirerek canlandıracak, düşük verimliliğe sahip tarım alanlarını, turizm ve rekreasyon faaliyetlerine açmasının yanı sıra; yöre halkına istihdam sağlayarak, kentlere olan göçü önleyecek ve gelir seviyesini artıracaktır. Bunlara ek olarak; yerel kültürün korunması, çevre bilincinin artması, sağlıklı tarım ürünleri üretimi, yöreye gelecek olan ziyaretçiler ile birlikte yeni kültürlerin tanınması ve kültürel kaynaşma mümkün olabilecektir.

Oruç ve arkadaşları çeşitli kaynaklardan yararlanarak agro-turizm faaliyetlerini; özel faaliyetler ve festivaller, rekreasyonel faaliyetler, çiftlik faaliyetleri ve eğitimler olmak üzere dörde ayırmıştır (Oruç ve diğ., 2015: 41). Müzik festivalleri, tarım festivalleri, tatil kutlamaları, mevsimsel faaliyetler, gençlik kampları, hasat festivalleri ile düğünler *özel faaliyetler ve festivaller* içerisinde yer almaktadır. Bilecik'te; kiraz, ayva, şerbetçiotu, zeytin, karpuz ve domates gibi tarımsal ürünler fazla yetiştirildiğinden, bu tip tarım festivalleri için uygundur. Bilecik'in hemen bütün köylerinde kutlanan hıdrellez mevsimsel festivaller arasında değerlendirilebilir. Harmankaya Kanyonu kampçılık için elverişli şartlara sahiptir.

Kuş gözlemciliği, at biniciliği, hayvan besleme, şarap yapımı, kampçılık, antik köy gezileri, vahşi yaşam fotoğrafçılığı ve gözlemciliği, *rekreasyonel faaliyetler* içerisinde yer almaktadır. Bu kapsamda, tarihi Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş dönemine kadar uzanan Yeniköy, Kızılöz, Küre, Kurşunlu gibi köylere antik ve ekolojik köy gezileri düzenlenebilir. Mey Bilecik İçki Fabrikası bu aktivitelere dahil edilebilir.

Çiftlik ziyaretleri, tarım ürünlerinin satışı, tarımsal sergiler, çiftliklerde konaklama, kendin topla faaliyetleri, ağaç kiralama, *çiftlik faaliyetleri* içerisinde yer almaktadır. Kirazı ile ünlü Bilecik'in Söğüt İlçesinde kiraz ağaçları kiralanabilmekte ve kendin topla faaliyetleri yürütülmektedir. Buna ek olarak, Bilecik'te var olan çiftlikler ve küçükbaş hayvan beslenen sayılar ziyaret edilebilir. Buralardan elde edilen ürünlerin satışı yapılabilir. Çiftliklerde konaklanabilir.

Organik ürün yetiştirme, çiftlik okulları, okul turları, ATV kursları, tarımsal eğitim programları ve eğitsel faaliyetler ise *eğitimler* içerisinde yer almaktadır. Zeytinliboğaz çiftliği organik ürün yetiştirme, tarımsal eğitim programları ve eğitsel faaliyetler için oldukça uygundur. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşuna beşiklik eden Bilecik'te her yıl kutlanan Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt şenlikleri, sahip olduğu tarihi ve kültürel miras, okul turları ve gençlik kampları için ideal şartlara sahiptir.

EXTENDED ABSTRACT

AGRO-TOURISM POTENTIAL IN BILECİK PROVINCE

INTRODUCTION

Turkey has rich natural and human charms in terms of tourism activities. Short-range climate and topography, shores suitable for marine tourism, and rich history and cultural heritage are the mainstays of these charms. Turkey was in the world's top 10 with 39,5 million tourists in 2015, but it went back to the 17th place in 2016 (UNWTO, 2017: 6). In parallel, the number of tourists has decreased to 25,3 billion (www.dunya.com). The decrease can be explained with the wars in Turkey's neighboring countries like Syria Iraq, the crisis of the aircraft with Russia, and safety concerns of tourists as a result of the military coup attempt in 2016. In 2017, the number of tourists increased again to 39.9 billion. As a result, Turkey has taken its place among the top ten countries that attract the most visitors (www.turizmdatabank.com).

The increasing number of people involved in tourism in the world and Turkey has led to emergence of some problems. Diversification of tourism demands and some troubles have made tourists participate in tourism activities more consciously (Civelek et al., 2013: 2). Alternative tourism activities aim to offer rural lifestyle and nature experiences to tourists looking for quality tourist products. In this regard, tourism and especially agro-tourism can be such an alternative (Aikaterini, Ioannis and Thanasis: 2001: 10).

In most of the developing countries, the rural population is gradually declining and agricultural productivity is greatly reduced. As a consequence; economic incomes of the rural inhabitants decrease, forest areas are reduced, and erosion and loss of yields arise due to faulty land use (Gökalp and Yazgan, 2013: 26). All these factors lead to migration from rural areas. A similar situation applies to Bilecik province. As a matter of fact, the ratio of rural population was 78,78% in 1960 in Bilecik (DİE, 1963: 19), whereas it decreased to 48,51% in 1990 (DİE, 1990: 8), and to 19,14% in 2017 (<https://biruni.tuik.gov.tr/>).

AIM AND SIGNIFICANCE OF THE RESEARCH

The aim of this research is to assess the potential of agro-tourism in Bilecik Province. In the study, agro-tourism is proposed as an important alternative to maintain the rural population of Bilecik while it is rapidly declining. If agro-tourism can be improved; it will be an important employment area and will provide significant contributions to the economy of the local people by providing support for rural development. In this way, both agricultural and tourism activities will develop and it will be an alternative source of income for the local people. Agro-tourism is a type of tourism with a high degree of acceptability for those living in rural areas in Bilecik due to being an environmentally sustainable tourism that respects the social and cultural values of local people as well as its economic benefits.

METHOD AND LIMITATIONS OF THE STUDY

In this study, agro-tourism activities as a type of rural tourism are discussed in the context of Bilecik Province to firstly reveal the agro-tourism potential of the city. On 19 February 2018, a semi-structured interview was conducted for a systematic procedure by following qualitative research method. The interview was held with Selçuk Şahin, the owner of the Zeytinliboğaz Farm as the only agro-tourism business in that area. The interview questions were drafted through review of literature on agro-tourism. The main limitation of the research is the fact that there is currently one single agro-tourism business in the entire Bilecik province.

CONCEPTUAL FRAMEWORK

Simple and small settlements that are highly connected with natural environment and undeveloped in functional facilities are called rural settlements. Rural settlements are recessive despite the dominant power of the natural environment (Özçağlar, 2015: 119). Since the effects of the natural environment prevail in the rural settlements, the desire of the people living in cities to integrate with the village leads them to the rural areas. Rural tourism is a type of tourism that is easily integrated with other tourism types, which is intertwined with the natural environment, traditional agriculture, and rural culture. The main purpose of rural tourism is to spend a holiday by staying in rural areas, recognizing, and internalizing rural culture (Soykan, 2003: 2). Küçükaltan defines rural tourism as "the entire incidents and relationships arising from temporary accommodation by people's visits to rural areas outside their permanent residence, by demanding agricultural producers' goods and services in places compliant to the region's natural texture while minimizing their desire to raise money on the site" (Küçükaltan, 2002: 151).

While the concept of agricultural tourism is used in a broad sense to address activities in a wide range of rural settings, agro-tourism is considered as an activity of tourism based on farming and farmers (Kosmaczewska, 2008: 4). Diversification of agricultural areas with agro-tourism activities, apart from acquiring agricultural products, can create an alternative for rural planning and rural sustainability in disadvantaged rural areas (Faganel, 2011: 56). Now that attractiveness offered at rural destinations raise the income levels of those living here, agro-tourism will also contribute to regional development. Depending on agro-tourism, the locals provide visitors with the opportunity to use tourist services in rural areas. The fact that the locals use their own rural places for tourism makes them earn much higher income (Çıkın, Çeken, Uçar: 2009: 5). While participants in agro-tourism activities show great respect to nature and traditions; they come into contact with the cultural landscape of the region, traditional cuisine and the daily life of people as well as cultural elements and authentic features of the region (Faganel, 2011: 55). The rapid development of information communication technologies, the improvement of infrastructure possibilities, the changes in leisure time habits and the need to move away from urban stress are among the factors that affect development of the agro-tourism industry (Dinçer ve Emiroğlu, 2017: 2).

Recently, research in agro-tourism by different disciplines has increased in not only Turkey but also the world. The related studies were summarized under main topics by Özşahin and Kaymaz (Özşahin and Kaymaz, 2014: 243). Tourism remains within the study area of geography, which is a "study of place" (Özgüç, 2003: 18). Since agro-tourism activities are a result of demand, the spatial characteristics of supply over time and the spatial and cultural changes caused by such activities are covered in the research area of geography. Geography is also important in helping to plan tourism. Tourism geography is used in determination of touristic spots, selection of priority areas, and in planning of tourism types (Soykan, 2000: 43).

Agro-tourism, which is addressed under the roof of rural tourism, is also important for ensuring sustainability of rural order (Civelek, Dalgın ve Çeken, 2013: 23). Since resources are limited in rural areas, the concept of sustainable development comes at the forefront. The main objective of sustainable development is to find ways of meeting the current needs and expectations of mankind without compromising the next generations' needs and expectations (World Commission on Environment and Development /Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1987: 67-72). The United Nations Conference on Environment and Development (UNCED) convened in Rio de Janeiro of Brasil in 1992 and issued Rio declaration. Rio Declaration acknowledged that social and economic development should also include the environmental dimension. Under the heading of sustainable agriculture and rural development in Rio Declaration; emphasis is placed on the need to improve non-agricultural employment fields such as weaving industry, the wild life, fishing, light industry and tourism-based villages in order to discourage the use of low productive lands by rural population (Keating, 1995: 62).

AGRO-TOURISM POTENTIAL OF BİLECİK PROVINCE

The fact that Bilecik has parts in four geographical regions causes climatic differences and diversity between the north and south, and the east and the west. This in turn contributes to diversity of agricultural products. As a matter of fact, while olives are not grown in the south due to the continental climate, the case is the opposite around Osmaneli district in the north. Furthermore, wild olives (delice) grow as bushes outside the agricultural areas. This situation is clearly observed in Osmaneli lands that are particularly close to the Iznik Depression. Some of the local people in that country also produce olive oil. It is also observed that peach production is high in parts of Osmaneli district covered by the Iznik Depression. As a matter of fact; 23,524 tons peaches were produced on an area of 20,938 decares in Bilecik province in 2017; 22,536 tons of which was collected from 20,087 within Osmaneli district (<https://biruni.tuik.gov.tr/>). Similarly; 5,788 tons of quince were produced on 4,300 decares particularly around Osmaneli district out of the 6,683 tones on 5,057 decares across the whole province of Bilecik in 2017 (<https://biruni.tuik.gov.tr/>). Among counties of Osmaneli District, Selçik Village is famous for its quince production. Osmaneli produces 95,8% of not only quince production but

also watermelons (23,524 tones in 2017) of overall production in Bilecik (22,526 tones in 2017). It seems possible to explore the potential of agro-tourism by bringing visitors into direct contact with Alaca Watermelon agriculture. At the same time, visitors to Selçik village can be easily motivated to visit the traditional Ottoman houses in the central Osmaneli district due to the former's close location to the central Osmaneli. The traditional Ottoman houses in the district are protected by the Ministry of Culture and Tourism. In addition to this, visitors can be included in trekking tours and village visits, which are still continuing in Osmaneli district supported by Osmaneli Municipality.

Gölpazarı Plain and its surroundings are places where cherry and sour cherry farming is widely performed. As an example, Osmaneli Alaca Watermelon Festival has been organized by Osmaneli Municipality a few times in the past years in order to contribute to visibility of watermelon produced in Osmaneli. Similarly, Gölpazarı Municipality has organized a cherry festival several times to enhance and raise cherry production around Gölpazarı. In 2017, cherries were produced on 9,800 decares near Gölpazarı out of a total of 24,634 decares in the province of Bilecik in 2017 (<https://biruni.tuik.gov.tr/>). Exploring this potential will provide a significant advantage for the agro-tourism potential in the province. A part of the cherry produced in Söğüt district is generally utilized as a self-picking activity for visitors to the Tomb of Ertugrul Ghazi.

Bilecik province is also important because it is the only place where hops are produced in Turkey. Entire of hops production is performed in villages affiliated with Pazaryeri and Merkez districts. In 2017, the whole of hops agriculture was realized on 3,300 acres of land in Bilecik. 90% of the hops production was carried out in the Pazaryeri province covering 3,000 decares. The rest of 300 decares are situated in villages connected to Merkez district (<https://biruni.tuik.gov.tr/>). Thus, Bilecik province seems to hold an agro-tourism attraction for those who are interested in hops agriculture and production, charm of rural life, and the product itself. Agricultural products can be shown to visitors in order to reveal the agro-tourism potential of this plant's agriculture from sewing to harvesting and to show the charm of rural life. At the same time, ateliers for traditional pottery products in Kınık Village of Pazaryeri as well as the village architecture constitute an important rural tourism potential.

Bilecik province has an important advantage for agro-tourism attraction owing to the fact that it reserves its natural features, traditional village architecture, and rural culture but also it is located close to large cities like İstanbul, Bursa, Sakarya, and Eskişehir. Residents in big cities who are distressed with urban stress and interested in rural life, are looking for refreshment by staying in lose destinations for a short time and discovering rural life there. For these people, Bilecik holds an important agro-tourism potential. In order to mobilize this potential, awareness-raising activities and trainings should be carried out for people living in rural areas. At the next stage, the region should be promoted and visibility works should be carried out.

In this study, Selçuk Şahin (41) was interviewed as the owner of the only agro-tourism business Zeytinliboğaz Farm in Gölpazarı district of Bilecik. The farm is located on Bilecik-İstanbul highway, 13 km from Vezirhan crossroads, and right on the road to Gölpazarı District, inside the borders of Karaağaç Village. This provides significant advantages in terms of transportation because it is only 2 to 3 hours' drive from İstanbul and İzmit and one hour from Bursa, Sakarya, and Eskişehir.

The interviewee described the aim of founding the Zeytinliboğaz Farm as obtaining clean food by combining conventional agriculture and permaculture. The goal of permaculture is "to create sustainable, ecologically healthy and economically viable systems in the long run that meet their needs but do not exploit or pollute their environment." Permaculture is based on observation of natural systems, the virtue of traditional agricultural systems, and modern scientific and technological knowledge "(Mollison, 2017: 9). Zeytinliboğaz farm a family business active all year and often foreign visitors accommodate there. However, at busy times, some daily farm workers are hired from the surrounding villages. The main crops obtained in the farm include cherries, sour cherries, walnuts, cranberries, apple and cherry vinegar, olives, olive oil, soap, raspberry jam, berry syrup, tomato paste, pepper paste, pumpkins, corn, and garlic. These products are marketed mainly to İstanbul and other major cities.

During the interview, the owner of the farm also mentioned a project in villages in the Gölpazarı District where they wanted to start village pension tourism by turning a suitable house into a pension in each village. He thinks that local products will become more prominent by making the best of farmers' possibilities. He added that agro-tourism will play an important role in reviving the rural economy, slowing the migration from rural to urban areas, and rejuvenating the rural population to a certain extent.

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

Being in the initial phase of agro-tourism, Bilecik has favorable conditions for development of this type of tourism. Agro-tourism activities, which are more respectful to the environment and culture of the local people than mass tourism, are more likely to succeed in the rural areas of Bilecik compared to mass tourism. Improving agro-tourism activities in the province of Bilecik is thought to revitalize rural economy by means of diversification. Besides opening farming areas with low productivity to tourism and recreation activities, it will slow rural migration and increase the income level also by providing employment for the local people. Additionally; other benefits are expected such as preservation of the local culture, increased awareness of the environment, production of healthy agricultural products, discovering new cultures together with visitors, and cultural cohesion.

Oruç and his colleagues, after review of a variety of sources, divided agro-tourism activities into four as *special activities and festivals, recreational activities, farm activities, and trainings* (Oruç et al., 2015: 41). Music festivals, agriculture festivals, holiday celebrations, seasonal activities, youth camps, harvest festivals, and weddings are examples of *special activities and festivals*. Due to the fact that agricultural products like cherries, quince, hops, olives, watermelon, and tomatoes are commonly grown in Bilecik, the city seems suitable for agricultural festivals. Also, Hıdırellez (old-Turkish celebration of spring), celebrated in almost all the villages of Bilecik, can be considered to be among seasonal festivals. Again, Harmankaya Canyon has favorable conditions for camping.

As for recreational activities, birdwatching, horseback riding, animal feeding, wine making, camping, ancient village tours, wildlife photographing, and watching photography can be mentioned as examples. In this regard, antique and ecological village visits can be organized to villages such as Yeniköy, Kızılöz, Küre, and Kurşunlu, which date back to as old as the Ottoman Empire.

Farm activities include farm visits, sale of agricultural products, agricultural exhibitions, and accommodation on farms, self-picking, and tree renting. In Söğüt district, which is famous for cherries, cherry trees can be rented and self-picking activities can be arranged. In addition, there are farms and sheep and goat ranches in Bilecik, which can be visited in this scope. Products harvested from these farms can be sold. Also the farms can be opened for hosting.

Lastly; organic crop production, farm schools, school tours, all-terrain vehicle courses, agricultural training programs and educational activities can be mentioned as examples of trainings. Zeytinliboğaz Farm is really suitable for organic crop production, agricultural training programs and educational activities. Moreover, *Commemorating Ertugrul Ghazi and Söğüt Festivities*, which are celebrated annually in Bilecik, the cradle of the Ottoman Empire, have ideal conditions for historical and cultural heritage, school tours and youth camps.

Kaynakça / References

- Aikaterini, G., Ioannis, S. & Thanasis, K., (2001). Is agrotourism "agro" or "tourism"? Evidence from agrotourist holdings in Lesvos, Greece. *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 12(1), 6-22.
- Civelek, M., Dalgın, T. & Çeken, H. (2013b). Agro-Turizm ve sürdürülebilirlik ilişkisi: Muğla yöresindeki TaTuTa çiftliklerinde bir Araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 1(3), 22-32.
- Civelek, M., Dalgın, T., Çeken, H. & Ekiztepe, B. (2013a). Menemen yöresinde agro-turizm potansiyelinin değerlendirilmesi. *IJSES Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 3(2), 01-07.
- Çıkin, A., Çeken, H. & Uçar, M. (2009). Turizmin tarım sektörüne etkisi, Agro-turizm ve ekonomik sonuçları. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 15(1), 1-8.
- DİE, (1963). 1960 Genel Nüfus Sayımı, Yayın No: 444. Ankara.
- DİE, (1993). 1990 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Bilecik İli, Yayın No: 1578. Ankara.
- Diñer İstanbullu, F. & Emiroğlu, D. B. (2017). Agro Turizm faaliyetleri ve bölgeye olan etkilerinin yerel paydaşların bakış açısıyla incelenmesi: Çanakkale Kazdağı yöresi örneği. *IJSES Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 70(1), 01-17.
- Dünya Çevre Kalkınma Komisyonu. (1991). Ortak Geleceğimiz. Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.
- Dünya Ekonomi Gazetesi, (2017). 1 Şubat 2018 tarihinde <https://www.dunya.com/sectorler/turizm/turist-sayisi-2016da-yuzde-30-azaldi-haberi-347944>, adresinden edinilmiştir.
- Faganel, A. (2011). Developing sustainable agro-tourism in central and east european countries. *Academica Turistica*, Year: 4,(1), 26-33.
- Gökalp, D. D. & Yazgan, E. M. (2013). Kırsal Peyzaj Planlamada Agroturizm ve Agriturizm. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15(24), 25-29.
- Keating, M. (1995). Yeryüzü Zirvesinde Değişimin Gündemi-Gündem 21 ve Diğer Rio Anlaşmalarının Popüler Metinleri. Ankara: UNEP Türkiye Komitesi ve Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- Kosmaczewska, J. (2008). The relationship between development of agritourism in Poland and local community potential, *Studies in Physical Culture and Tourism*, 15(2), 141-148.

- Küçükaltan, D. (2002). Tarım Turizmi ve Türkiye'de Tarım Turizmi İşletmeciliği. II. Turizm Şurası Bildirileri. Ankara: Turizm Bakanlığı Yayını.
- Mollison, B. (2017). Permakültüre Giriş. Ankara: Sinek Sekiz Yayınevi.
- Oruç, M. C., Dalgın, T. & Çeken, H. (2015). Tarım turizmi uygulamaları ve pazarlama modelleri: Türkiye için bir model önerisi. IJSES Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 5(2), 40-45.
- Özçağlar, A. (2015). Yönetsel Coğrafya. Ankara: Nika Yayınevi.
- Özgüç, N. (2003). Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Özşahin, E. & Kaymaz, Ç. K. (2014). Amik Ovası'nın tarım (agro) turizm potansiyelinin coğrafi yaklaşımla incelenmesi. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 25(2), 241-257.
- Soykan, F. (2000). Turizm coğrafyası ve turizm planlaması, Ege Coğrafya Dergisi, 11, 39-55.
- Soykan, F. (2003). Kırsal turizm ve Türkiye turizmi için önemi. Ege Coğrafya Dergisi, 12(1), 1-11.
- Sznajder, M., Lucyna, P., Scrimgeour F. & (2009), Agritourism, CABI, UK. Retrieved February 1, 2018, from <https://books.google.com.tr/books?id=t5YulMs7mFQC&pg=PR4&lpg=PR4&dq=Sznajder+Lucyna+Scrimgeour+2009+Agritourism&source=bl&ots=qzoegM0WEE&sig=P5DICK6a6PMGQGMdgcMqzVwx8M&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwjw0NmMopPZAhUQY1AKHW5bDsAQ6AEIPTAD#v=onepage&q=Sznajder%20Lucyna%20Scrimgeour%202009%20Agritourism&f=false>.
- Tatuta, (2018), 6 Mart 2018 tarihinde <http://www.tatuta.org/?p=301&pg=10&lang=tr#tatuta>, adresinden edinilmiştir.
- Turizmdatabank Turizm Veri Bankası (2018), 1 Şubat 2018 tarihinde <http://www.turizmdatabank.com/haber/2017-de-turkiye-yeniden-ilk-10-da>, adresinden edinilmiştir.
- TÜİK, (2018). 1 Mart 2018 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr>, adresinden edinilmiştir.
- TÜİK, (2018). 1 Mart 2018 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>, adresinden edinilmiştir.
- UNWTO. (2017). Faits saillants OMT du tourisme. Retrieved February 1, 2018, from <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419050>.